

A komáromi „iszonyú Spectaculum”

Az Eszterházy grófi család pápai levéltárának legérdekesebb része az a vaskos, hétkötetes egység, amely Eszterházy Károly egri püspök és birtoktisztszei levelezését tartalmazza 1759–1799 között. A nagybirtok távoli irányításához részletes információkra volt szükség, és az Egerben székelő földesúr a levelekből pontos képet kapott dunántúli, elsősorban Pápa környéki birtokai életéről. Az alábbi levél az 1763. június 28-i komáromi földrengésről tudósít. A levelet galánthai Balogh Ferenc tatai régens, a dunántúli Eszterházy-birtokok központi irányítója írta 1763. június 30-án. A levélből az is kiviláglik: Komárom vármegye két városa (Komárom és Tata) vetélytársa volt egymásnak, és a levélíró nem titkolt örömmel ír arról a lehetőségről, hogy a romba dőlt, elnéptelenedő város helyett Tatára költözik majd a vármegye székhelye. Ez Tata anyagi

és társadalmi felemelkedését biztosította volna, kiemelve az uradalmi központok közül. Balogh igyekszik a tervet elősegíteni, és a levél pesszimista hangulata, a károk helyrehozhatatlanságának hangsúlyozása nyilván arra is szolgált, hogy nagy befolyású urát is megnyerje elképzelései számára.

„A Komáromi iszonyú Spectaculumot [látványt] meg tekintettem magam. Tegnap bent voltam; Félelmetes rea nézni, és Irtóztató Romladozásit látni: egyetlen ép ház benne nincsen, mennél jobban építve valának, annál nagyobbban ki több, ki kevesebb részekre öszve hasadott tetőtől fundamentomig [alapozásig] rész szerent öszve is dőlt. A Templomok és Clastromok áttalában oda vannak, s’ azokban az Isteni Szolgálatot tenni vagy meg lakni lehetetlen, restaurálni [helyreállítani] is különben, hanem fundamentomostól őket le rotván és ujonnan fel éppévtén.

Szomorú ugyan ennek képe! V. Ispány [alispán] Urunk Nedeczky András Dnalis [dominalis, uradalmi] házának felső contignatiojáról [emeletéről] lajtorján le szálván, szabadétotta magát a haláltúl, két Szolgáló-Leányát ott szorították az ledőlt falak minden némű ruháival, mobiliaival [bútoráival], könyveivel, irással, melly házat egészen öszve dőlve szemimmel láttam.

A nép oszlik Komáromból minden felé, mert szünete nincs a föld indulásnak. It quartélyozó [állomásozó] Kapitány ma vala benn más fél óráig és ezen kevés idő alatt háromszor meg rőndült érzékenyessen, és zúgással a föld, mellyek közül az első a repülő hídon igen tapasztalható képpen meg érezte.

A Belső Vár egészen oda vagon, mar senkit sem bocsajtanak belé, egész hadi nép campéroz [táborozik] a külső várban, vagyis piarczán, elegetis szenvednek, mert az egész praiant ház [sic. proviant haus, élelétár] öszve dőlve vagon. Innend ma küldöttem bé számára 160 kinyeret, óránként várják Bécsből az ordért [parancsot] mi tévők legyenek. Félnék a tüztől és puska por házaktúl, hogy nagyobb föld indulással kő köre dőlven szikrát ne üssön és mindnyájan el ne vesszenek. Némellyektől úgy véletik, hogy amint szemeiknek meg szokott punctumokból [pontokból] vélekedhetnek, hogy a belső várnak épületei fél öllel alább szálltak.

Akik azon időben, mellyben harmadnapja reggel hatod fél órakor a Dunán alúlis, felőlis jöttek, látták Komáromot mintegy három öltre meg emelkedni, s’ ismét le szállani, mellyre olly nagy por következett, hogy egészen szemek elől el tűnt.

A katona tiszték, akik a múlt háboruban különös országokban sok pusztításokat láttak, közönségesen bizonytytyák, hogy mindazok Komárom veszedelméhez képest semmi.”

Eszterházy Károly közbeszúrása a levél oldalán: „Magában is csudálatos, és félelmetes munkája ez az természetnek, melly a magyar krónikákban nem igen találattik. Rettenetes Istennek látogatása csak tovább ne terjedjen.”

Balogh: „A Vármegye háza ugy Stabális Tiszt [törzstisztek] számára való ház meg nem lakható, nemis reparálható [javítható], hanem fundamentumból ujonnan építettik mindkettő, tehát ide [ti. Tatára] transférálni [áthelyezni] a V. Ispány a

többivel máris gondolkodik, kiket itten szivesen fogadni fogok. Egy reméltelen acendens [sic: accidens, esemény] ime melly váratlan nagy változást tehet. Nemzedíkeknek sorsát is eképpen az Isten változtatta, engedje ő Sz. Felsege jóra. Komárom bizony Saeculum [évszázad] alatt lábra nem állhat. Most elő Ifjuságnak és gyermekeknek sem marad ki könnyen emlékezetiből a mostani félelmetes pusztulás, és máris sietőséggel oszlik onnand a nép, vagon okok a szerencsétleneknek is elmélkedni, ujonnan építsenek-é vagy nem?

Most jut eszembe, hogy a föld indulástúl Győr is sokat szenvedett. Ennek népe nem különben a majorokban és szomszéd vidékekre takarodott. A Guarnison [helyőrség] ittenis campéroz. A harangokat meg vonni nem bátoréttatik, a tornyoknak meg repedése miatt.

Öt embernél több itten el nem vezett. Komáromban ellenben harmadnapja 28 és tegnap 35 Személy, akik a ruinák-ból [romok alól] ki ásattak, eltemettettek...

Győrül is keresnek Komáromban embereket, kik a tegnapi vásárra onnan el jöttek és vissza nem tértek, tudva vagon pedig, hogy vásárra jött embereket is adjon ütöttek a falak.

Most hallom, hogy Esztergom Várából is meltosagos Primas le szaladott. Hírek hozák Poson várából, hogy a Sloszberg Czukermant [sic. Schlossberg, Zuckermantl, a pozsonyi Váralja két negyedének a 20. századig fennmaradt neve] a föld indulástúl sokat szenvedett, ha ez igaz, a vár sem maradt szűzen.”

Eszterházy: „M. Primás az bástyákra ki menvén tapasztalta, hogy a Duna két felé oszlott egészen földig és olly messze, hogy szemeivel végét nem láthatta. Posonból azt irták nékem, hogy más kár nem esett, hanem hogy egy kémény le esett és két kép a Jesuiták templomában.”

Balogh: „P. s. Most hallottam, hogy a mai föld indulások is ujjab károkat, vagon is döléseket tettek. A Szőnyi és meg tsak felbeni, mindazáltal földel alatt levő Castély ugy meg romlott, hogy nem másként, hanem jó részének ujjab való éppetessével reparálni lehet.”

Karl Friedel korabeli festményének részlete a sérült jezsuita kollégiummal és templommal

DOBROVITS DOROTTYA